

Etnilised hoiakud ja nende muutmine

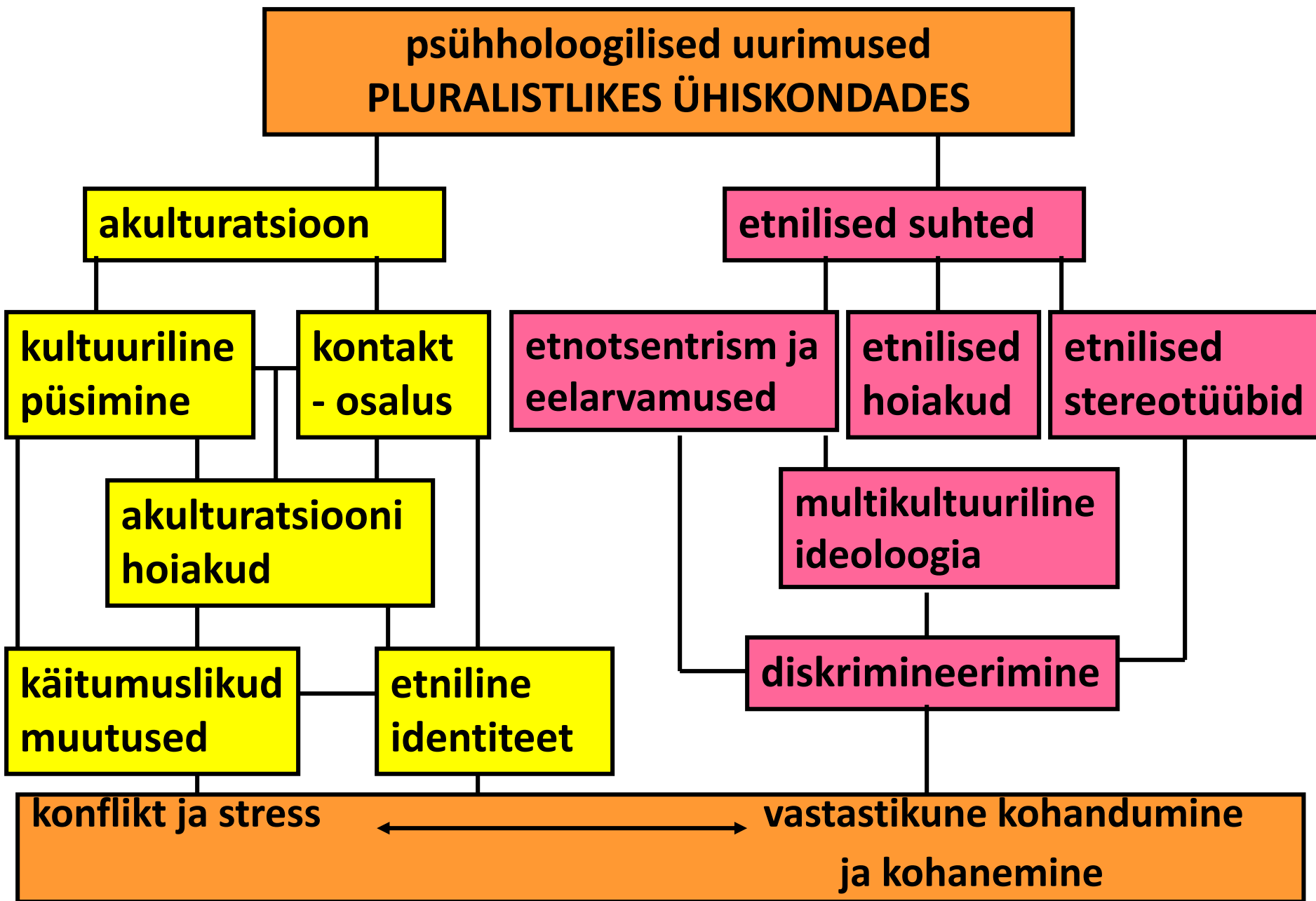
Aune Valk

16.06.2016

Tartus

- Natuke tausta laiemaks pildiks
- Sotsiaalsed grupid ja kategooriad: etniline grupp ja rahvus – tekkimise alused
- Kategoriseerimise põhjused, printsiibid, tagajärjed, muutmise võimalused
- Kategooriad ja hoiakud
- Hoiakute muutmine

-
- Eesti näiteid

(Segall et al., 1999)

Cross-cultural	Intercultural	Multicultural
1 maa – 1 kultuur – 1 keel	1 grupp – 1 kultuur– 1 “kodune” keel	1 inimene – palju kultuure/keeli
Kultuurid/ Keeled kohtuvad poliitilistel piiridel	Kultuurid/ Keeled kohtuvad sotsiaalsel piiridel	Kultuurid/ Keeled kohtuvad inimestes
“võõrkeele” õppimine	“teise” keele õppimine	keeled teatud eesmärkideks
Kommunikatsioon vs kommunikati- iooni puudumine	Kommunikatsioon vs puudulik kommunikatsioon	Kommunikatsioon alati osaline

Barbara Johnstone

Etnilise grupi defineerimine

- Konstruktivistlik: Etniline grupp on grupp, mis teadvustab end ise grupina ja mida ühendavad traditsioonid, mida ei jagata teiste gruppidega, millega ollakse kontaktis (De Vos, Romanucci-Ross, 1982).
- Primordialistlik: Etniline grupp on oma olemuselt eksklusiivne ja inimesele omistatud, s.t. gruppi kuuluvus on võimalik ainult nendele, kes jagavad teatud kaasasündinud omadusi (Kellas, 1991).

Etnilise grupi defineerimine

- Etnilist gruppi võib vaadelda ajaloolis-kultuurilise grupina, millele on iseloomulik ühine bioloogiline ja/või lingvistiline päritolu (Liebkind, 1989).
- Etnilist gruppi võiks defineerida kui inimpopulatsiooni, mida iseloomustavad ühine päritolu, kultuur, müüdid ja ajaloolised mälestused, mis seostab ennast kindla asukohaga (kodumaaga) ja omab grupisisest solidaarsustunnet (Smith, 1991)

Etnilise grupi põhilised jooned

- ühine nimi;
- müüt ühisest päritolust;
- jagatud ajaloolised mälestused;
- üks või enam just sellele kultuurile iseloomulikku nähtust;
- seos kindla asukohaga;
- solidaarsustunne grupiga.

Rahvuse defineerimine

- Rahvus on inimrühmitus, mis tugineb ühisele põlvnemisele, ühtekuuluvustundele, kombestikule, keelepruugile ning ühisele ajaloole. Rahvuse tugisambad on genealoogia, demograafia, traditsionaalne kultuur ja ajalugu (Etniline e. genealoogiline kontseptsioon).
- Rahvus on nime omav inimpopulatsioon, mis elab oma ajaloolisel territooriumil, jagab ühiseid müüte ja ajaloolisi mälestusi ning omab avalikku massikultuuri, ühist majandust ja üldisi õigusi ning kohustusi kõigile selle rahvuse liikmeile (Smith, 1993).

Rahvuse defineerimine

- Kaks inimest on samast rahvusest siis ja ainult siis,
  - kui neid ühendab üks ja seesama kultuur; (kultuur omakorda tähendab ideede, märkide, assotsiatsioonide, käitumisviiside ja suhtlemise süsteemi.) ja
  - kui nad tunnustavad teineteise kuuluvust sellesse rahvusesse (Gellner, 1994).
- Rahvus on poliitiliselt küps etniline grupp (Connor, 1978).

Rahvuse põhilised jooned

- nimi ja enese teadvustamine rahvusena;
- ühine kultuur;
- ühised müüdid ja ajalugu;
- ajaloolise kodumaa olemasolu;
- täielik või osaline poliitiline iseseisvus (riik/autonoomia) või püüdlus sellele

Etniline/rahvuslik identiteet

- Etniline identiteet (*ethnic identity*)
  - Etnilis-rahvuslik identiteet
  - Kultuuriline identiteet
- Rahvuslik identiteet (*national identity*)
  - Kodakondsus identiteet
  - Riiklik identiteet
  - Kodakondsus-rahvuslik identiteet

Sotsiaalne/kollektiivne identiteet

- Sotsiaalne identiteet on osa indiviidi minakontseptsioonist, mis tuleneb tema **teadmised** kuulumise kohta sotsiaalsesse gruppidesse koos sellele omistatava **väärtuse ja emotsionaalse tähendusega** (Tajfel, 1981).
  - Kollektiivne (sotsiaalne) identiteet
  - (Personaalne) sotsiaalne identiteet (Thoits, Virshup, 1997)

Konstruktivism

- “Typically, the social construction of an identity involves a dual process of *discovery* (or rediscovery) and *creation* of such common [authentic] elements (Kelman, 1997). The social construction of the identity implies a degree of arbitrariness and flexibility in the way the identity is composed (which elements are admitted into it and which omitted from it), and what its boundaries are (who is included and who is excluded).” Kelman (2001, p. 194)

- Kas eestlased rõhutavad oma identiteedis pigem sünnipära või muid jooni?

Kes on eestlased?

- Pooled Eesti eestlaste valimist pidasid kriitiliseks eesti keele oskust. Teisena nimetati gruppi kuulumise tunnet:
- *“Ma arvan, et kõige tähtsam on see, et inimene ikka peab ennast eestlaseks. Siis ta on ka, mis sest et ta seda keelt pole õppinud. Oluline on see, et ta teaks Eesti kultuuri ja ajalugu.... Mitte ainult juured, aga ta peab sellest huvituma”* (EN3).
- *“Peab armastama oma rahvust, oma maad, sellepärast, et kui sa seda ei armasta, siis sa ikka eestlane ei ole. See peab olema sees, uhkust peab tundma oma rahvuse üle”* (EM1).

Eestlase konstrueerimine

- Väliseestlased rõhutasid eesti juuri/ sugulust / Eestis sündimist; lisaks eesti keele rääkimist (või püüdu seda teha) ja osalust rahvuslikus kultuurielus.
- *“Me and my friends family, although Eesti eestlased seem to disagree”* (KN3).
- eestlane on see, kelle kuuluvuse osas [---] *pole teistel eestlastel mingit kahtlust* (KN3),
- [Eestlane on] *See, kes üritab Eesti kultuurist õppida ja osaleda ning tahab keelt arendada ja harjutada* (KM3)
- [---] *I don't believe you can call yourself an Estonian in your heart, truly believing you are, if you do not understand and speak the language. At the same time, simply grasping the language does not make you Estonian.* [---] *Ma ei usu, et võid end oma südames eestlaseks nimetada, tõesti uskudes, et oled, kui sa ei mõista ega räägi keelt. Samas, lihtsalt keelest arusaamine ei tee sinust eestlast.* [---]. [---](KM2)

Kategoriseerimine ja hoiakud: Brewer'i 4 printsiipi

- Social categorisation principle
- In-group positivity principle

_____ Brewer

- Intergroup comparison principle

----- ??

- Outgroup hostility principle

Kategoriseerimine ja hoiakud...

- “Self-categorisation provides the cognitive substrate for attachment to ingroups and differentiation from outgroups – the first step toward ingroup bias and discrimination.”
(Brewer)
- Kas teise grupi olemasolu on identiteedi olemasolu vältimatu eeltingimus, tagajärg, ...?

Eesti näide: konstrueerimine läbi eristamise/vastanduse

- EF2: *“My parents had been deported to Siberia and therefore their ethnic feelings were very private and deep. Naturally my father was angry with this power. But not with Russians, no. He respected Russians but was like disappointed in them. We always had a very Estonian home. As far as I can remember **this sense was connected to a kind of inner protest, mutiny...**”*

Eesti näide

- “*We did not have this **problem of ethnicity** in our family until the forced collectivisation. It was really a psychic trauma! From this time on a gap between Estonians and Russians started to evolve.*” (EF1)
- “*All the time we talked at home that Russians came and what they did then...**Always a clear difference was drawn between us and them;** this boundary has always been stressed in my family” (EM2)*

Miks kategoriseerime, rõhutame gruppidevahelisi erinevusi (Tajfel)?

- Positiivne eristamine – toetab (madalat) enesehinnangut
- Diskrimineerimise õigustamine
- Lihtsustamine, sotsiaalse põhjuslikkuse **taju**. Eriti seotud suurte stressi tekitavate sündmustega (sõda, inflatsioon, töötus), mille kompleksust vaja vähendada

“Distinctiveness draws upon the capacity of the mind to construe representations of social reality in contrasts rather than in differences of degree. To perceive contrasts is to let the perspective of difference in one dimension overshadow the perspective similarity in many others”
(Lange, Westin, 1985: 19)

Miks just vähemused – väiksed grupid rõhutavad erinevusi?

- Reaction to external attitudes and threats

“Minorities lack a “given” social status and therefore tend to stress and enhance the importance of the ethnic aspect of social categorisation” (Garza & Herringer, 1987)

The phenomenon of over-identification with a minority group may be a reaction to external threats and an attempt to defend the integrity of identity (Liebkind, 1986; Weinreich, 1989).

Kategoriseerimise põhimõtted

- Gruppidevahelise diskrimineerimise tekitamiseks piisab minimaalsetest erinevustest
  - Pole vaja isiklikku kasu
  - Oluline on ühise saatuse tajumine
- Eesmärk saavutada suurim erinevus gruppide vahel (vs ühine kasu, vs isiklik kasu)
- Mitteõigustatud erinevused põhjustavad vaenulikkust

Mitteõigustatud erinevused põhjustavad vaenulikkust

- „High threat“ caused by the outgroup's defence of illegitimate differentials, both the higher and the lower status groups showed marked outgroup discrimination; the lower status group actually *reversed* the pattern of ingroup derogation which it had shown in the „low threat“ condition. (Brown, Ross)

2 peamist sotsiaalse kategoriseerimise tagajärge

- Teise grupi suhtes hoiakute ja käitumise homogeensus
- Teise grupi tõlgendamine ühtsena: “In this process members of the outgroup become “undifferentiated items in a unified social category” (Tajfel, 1981, 1982)

Sotsiaalsed strateegiad

kategoriseerimise muutmiseks

- Collective strategies (determined by difficulty to access the outgroup or strong internal pressures to preserve ingroup ID or both)
  - Social creativity:
    - Change of the group for comparison
    - Changing the aspect of comparison/ meaning or value of the aspect
  - Social competition = ethnic conflict
- Individual strategies
  - Changing group

Kategoriseerimine madala staatusega gruppides

- Social competition (borders between the groups are insurmountable and illegitimate):

Explaining riots in South Africa: school system encouraged competitiveness (achievement oriented attitudes) while society was segregated

- Justifying, blaming: Finding responsibility for the social discrepancies in an external „locus of control“ i.e. in the social system at large.

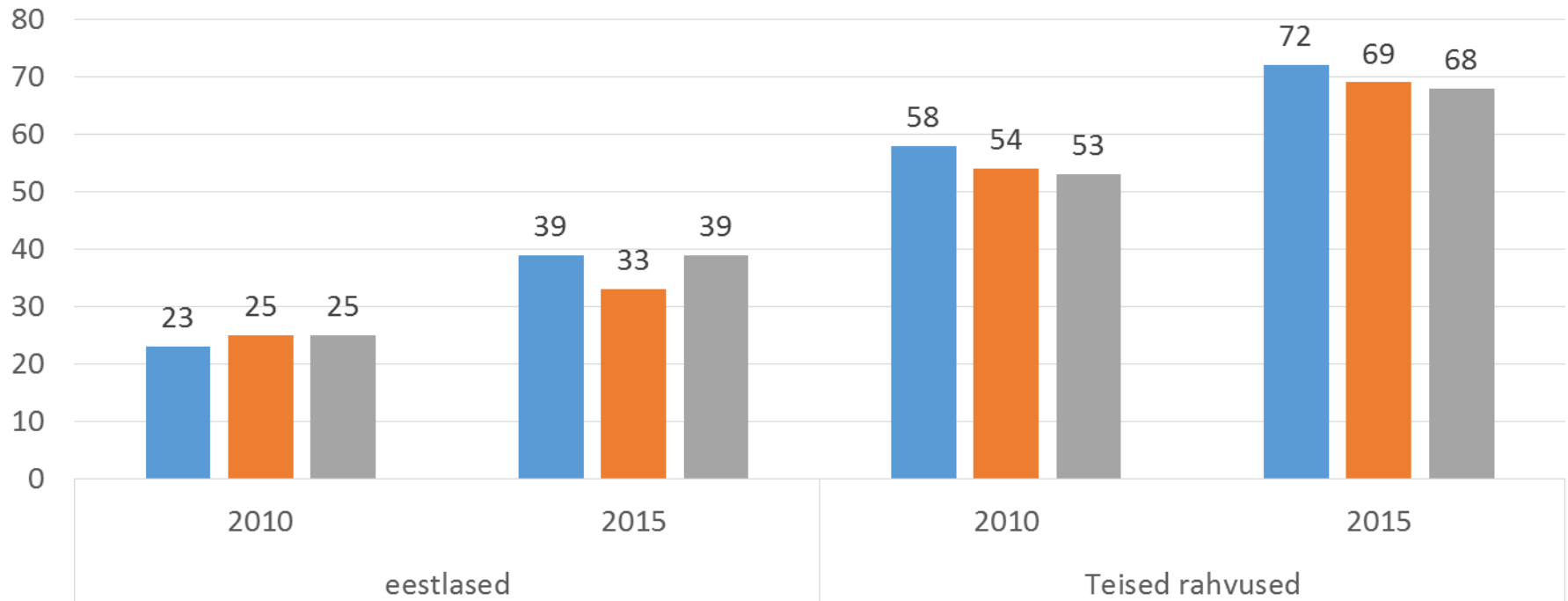
Kategoriseerimisega käivad koos stereotüübid. Stereotüübid mõjutavad meie käitumist

- Otsime kinnitust oma teadmistele
- Käitume stereotüübi põhjal, siis kutsume välja stereotüüpset suhtumist
- Kogemus vajab tõlgendamist: stereotüübid võivad seda mõjutada/suunata

NB! Negatiivne hoiak loob negatiivset reaalsust

Vastastikused hoiakud Eestis

Eestlaste ja teiste rahvuste vastastikused hoiakud (Int Mon)

- ...Teil tuleks olla paljude venekeelsete inimestega/eestlastega korteri- või majanaaber
- ...Teil tuleks töötada või õppida kollektiivis, kus enamus on venekeelsed inimesed/eestlased
- ...Teie lähedane sugulane, nt laps, lapselaps, õde või vend, abielluks venekeelse inimesega/ eestlasega

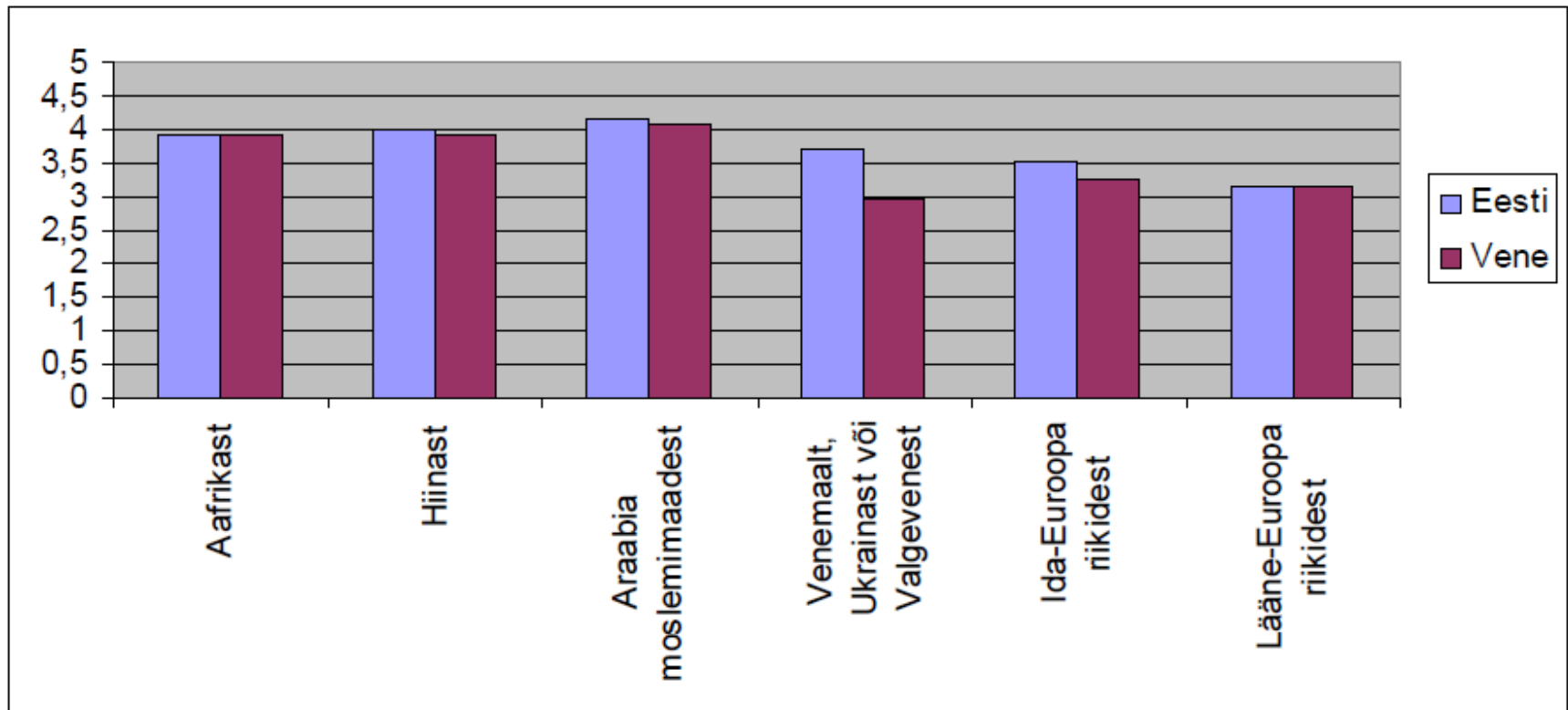
Mitmekultuurilised hoiakud Eestis

- * Erinevate kultuuride kokkupuude on Eesti ühiskonda rikastav, viib seda edasi.
- * Kui riigis on erinevad rahvused, on nendevahelised konfliktid paratamatud.
- * Isegi väga erinevad rahvused võivad samas riigis elades hästi läbi saada ja teha koostööd.

Positiivse suhtumise väljendamise kordade arv (kolmest võimalikust)	Eestlased	Teiste rahvuste esindajad
0	7	2
1	24	10
2	46	34
3	24	53
Kokku	100	100
Keskmine	1,86*	2,39*

* statistiliselt oluline erinevus

Ühiskonna üldine suhtumine

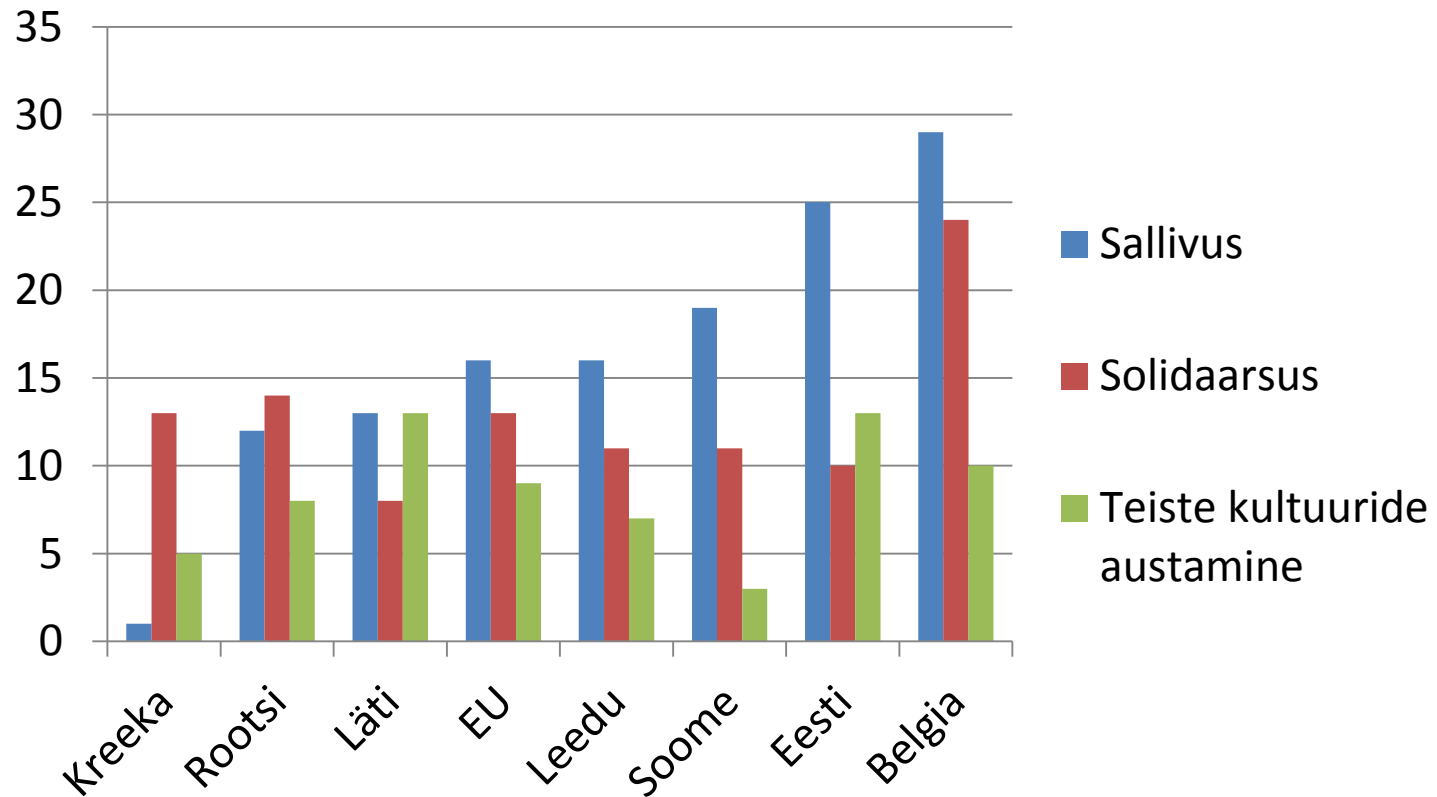

*1 – väga tervitatav, 5 – oleksin täielikult selle vastu

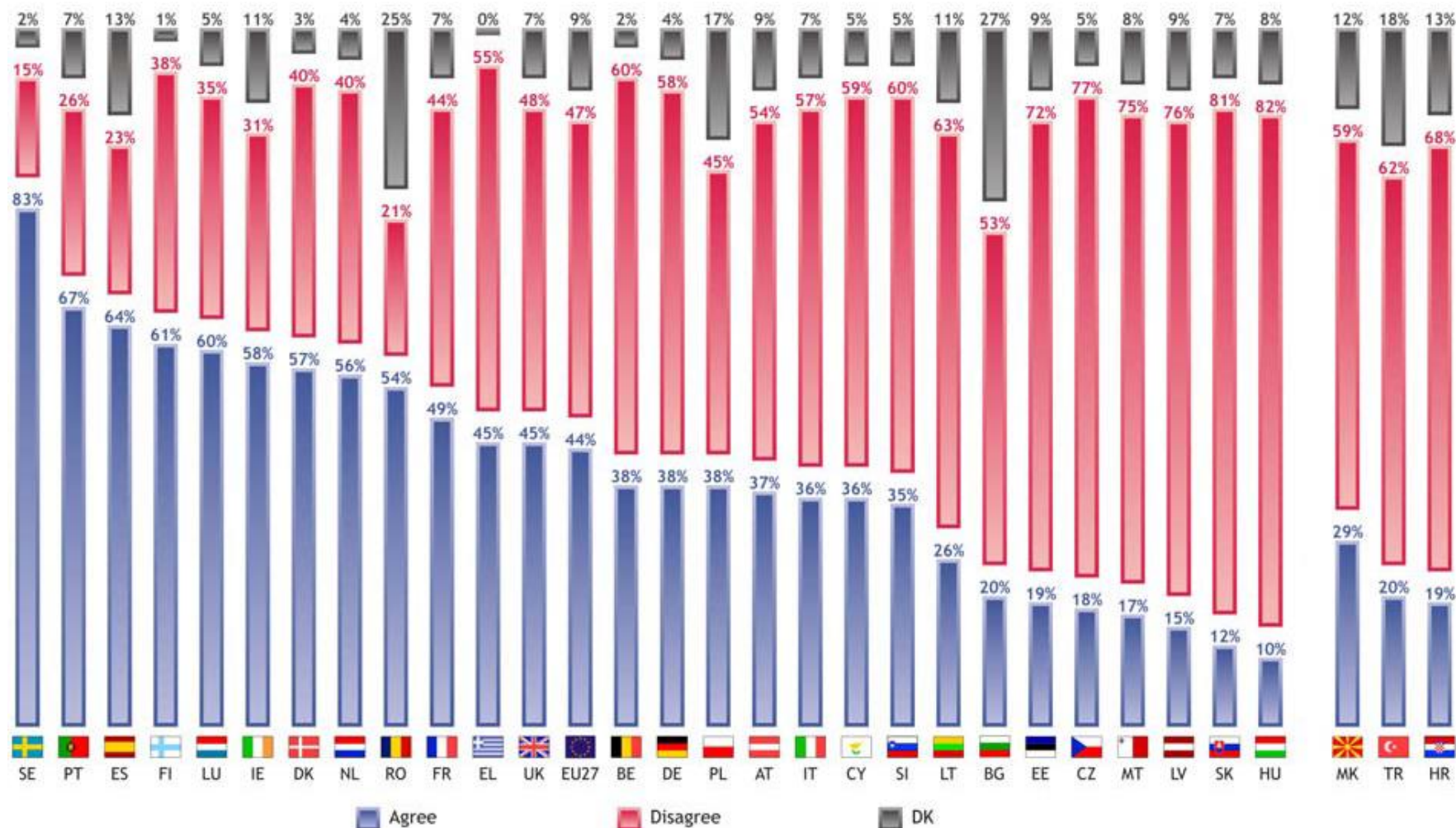
Joonis 3 Kuidas suhtuksite sellesse, kui Teie linna, asula ettevõtetes, organisatsioonides asuksid tööle inimesed, kes on pärit ... ?

Sallivus on teoreetiline väärtus: Kui oluline on Teile isiklikult ...

Immigrandid annavad olulise panuse (meie maa) ellu

Tegurid, mis soosivad mitmekultuurilisi hoiakuid (Kymlicka, 2012)

- Etniliste suhete mittesidumine ohtudega
- Immigrantide mitmekesisus
- Inimõiguste järgimine (eeldus, et kõik grupid järgivad liberaal-demokraatlikke norme)
- Piirikontroll
- Kõigi gruppide majanduslik panustamine

Neil tingimustel on multikultuuriline poliitika madala riskiga ettevõtmine

Vastupidistel tingimustel võib seda samas veel enam vaja olla

Hoiakute muutmine. 3 teooriat

- Mitmekultuurilisuse hüpotees: **kui indiviidid ja ühiskonnad on kindlad ja ei tunneta ohtu oma kultuurilisele identiteedile** ja oma kohale laiemas ühiskonnas, siis on tagajärjeks positiivsemad vastastikused hoiakud, kui identiteedid on ohustatud, on tagajärjeks vaenulikkus. (Berry)
- Integratsiooni hüpotees: nii indiviidide kui ühiskondade psühholoogiline ja sotsiaalne heaolu on kõrgem kui järgitakse strateegiaid ja poliitikaid, mis toetavad **kakskultuurilisust** (nii päritolu kui riikliku kultuuri) (Berry)
- Kontakti hüpotees: **tihedamad kontaktid erinevate gruppide vahel** viivad vastastikuste suhete paranemisele, ja seda enamike tingimuste korral (Allport)

MITMEKULTUURILISUSE HÜPOTEES:

Kui kindlad me oleme oma identiteedis?

Miks integratsiooni tajutakse assimilatsioonina?

Integratsiooni tajutakse assimilatsioonisurvena

...ainult kaks faktorit seostusid (negatiivselt)
II põlvkonna venelaste hulgas oluliselt
seotustundega Eesti riigiga

- assimilatsioonisurve tajus
- diasporaa identiteet – Venemaa pidamine oma kodumaaks ja soov/kavatsus minna Venemaale elama (G. Nimmerfeldt)

Eksperiment: eestlaste akulturatsiooniga seotud hoiakute mõju venelaste riigiidentiteedile

Hüpotees: Assimilatiivne suhtumine ohustab
etnilist identiteeti. Ohutunne tekitab
reaktiivset identiteeti

Variant 1

Eestlaste seas viidi läbi arvamusküsitlus, mille käigus uuriti inimeste hoiakuid Eestis elavate vähemusgruppide suhtes. Küsitlusest selgus, et eestlased peavad oluliseks eelkõige eesti keele ja kultuuri säilimist. Teised kultuurid on huvitavad, aga Eesti on liiga väike ja vaene, et toetada teisi kultuure ja keeli. Kuna Eestis elab alla miljoni eestlase, siis on eesti keele säilimiseks vajalik, et ka kõik ülejäänud Eestis elavad kultuurigrupid räägiksid eesti keelt kõrgel tasemel.

Uuringus osalenud õpetajad leidsid, et kõige paremini saavad klassiruumis hakkama need vähemusrahvuste esindajad, kes käituvad eestlaste moodi ja ei püüa rõhutada oma vene, ukraina või mõnda muud päritolu. “Minu soovitus on, et vanemad peaksid ka kodus oma lastega rääkima eesti keelt, ainult siis on võimalik omandada eesti keel vigadeta,” ütles üks osaleja. Venelastel ja muudel vähemusrahvustel pole reaalne püüda oma keelt ja kultuuri säilitada. Eestis hästi toimetulekuks on vaja kõrgtasemel eesti keele oskust ning kahte keelt pole võimalik võrdselt omandada. ....

2. variant

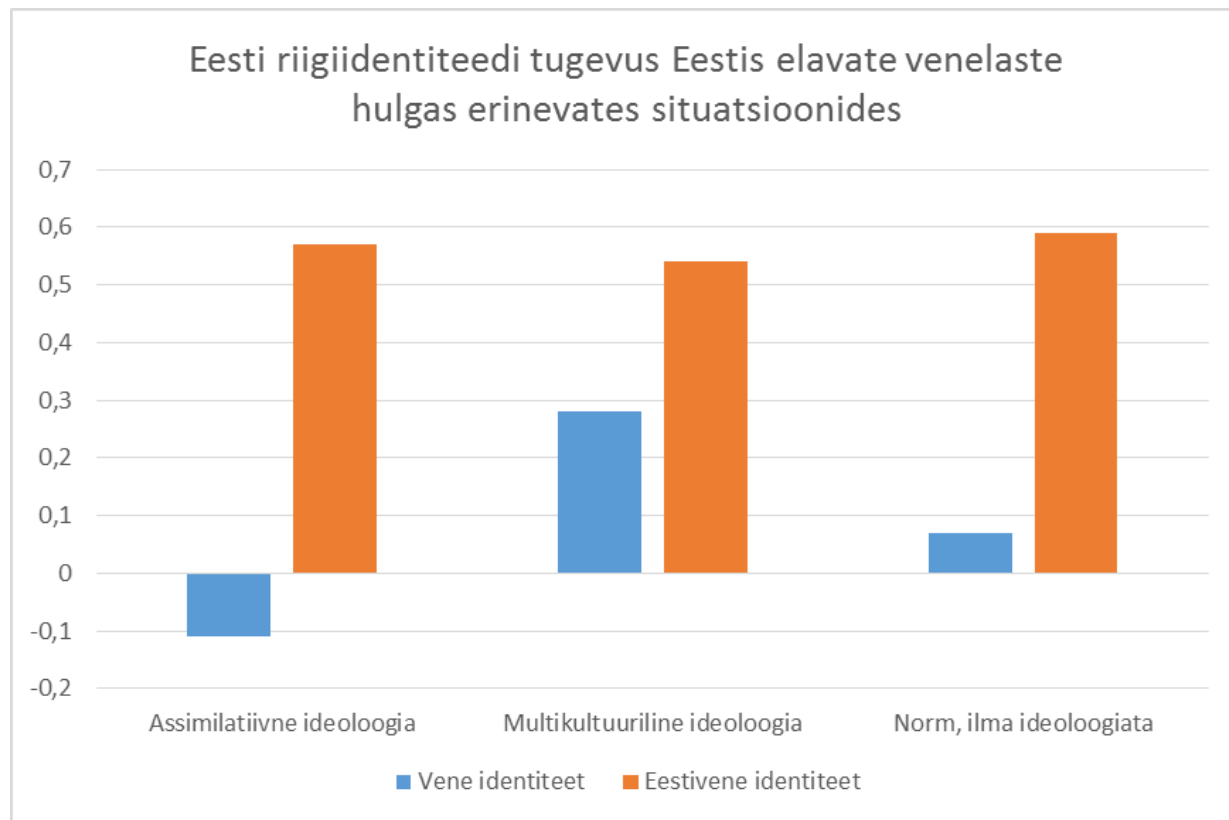
Eestlaste seas viidi läbi arvamusküsitlus, mille käigus uuriti inimeste hoiakuid Eestis elavate vähemusgruppide suhtes. Küsitlusest selgus, et eestlased peavad eesti keele ja kultuuri kõrval oluliseks ka vähemusrahvuste keelte ja kultuuride säilimist Eestis. Eesti kultuur on väike ning seega mõistavad eestlased hästi vähemuskultuuride hoidmise ja arendamise vajalikkust. Eestis elab üle saja erineva rahvuse ning nad kõik on osa Eesti kultuuriruumist. Eesti keele oskuse tähtsustamise kõrval, tuleks toetada ka teiste keelte õppimist.

Uuringus osalenud õpetajad leidsid, et ka klassiruumis muudab õpilaste mitmekultuurilisus tunnid palju huvitavamaks. Samuti on mitmesse kultuuri kuuluvad lapsed tolerantsemad ja avatumad. “Minu soovitus on, et venelased peaksid säilitama väga heal tasemel vene keele oskuse, sest mitmekeelsus on suur pluss edasi õppimisel ja töö leidmisel,” ütles üks osaleja...

Eksperiment: eestlaste akulturatsiooniga seotud hoiakute mõju venelaste riigiidentiteedile (Pilvisto, Valk 2013)

2 erinevat gruppi 2 erinevat teksti: assimilatiivne vs multikultuurilisust toetav + riigiidentiteedi mõõtmine

Tulemus: Eestlaste assimilatiivse suhtumise tajumine nõrgendab venelaste riigiidentiteeti. Seost ei ole neil, kes defineerivad end eestivenelastena. Tõenäoliselt vahendatud läbi ohutunde etnilise identiteedile.

INTEGRATSIOONIHÜPOTEES:
Kakskultuurilisus seotud eluga rahuloluga

**Eluga rahulolu venekeelsete vastajate
hulgas ennustavad** (arvestatud tööturu staatust,
vanust ja sugu)

Vabaliige	1,96
Eesti kodakondsus	0,29***
Keskharidus (vrdl põhiharidusega)	0,10*
Kõrgem haridus (vrdl põhiharidusega)	0,20***
Pere majanduslik olukord	0,24***
Etniline identiteet	0,22***
Riigiidentiteet	0,14***
R2 (mudeli ennustusväärtus)	0,28

Integratsiooni hüpotees: Mitmekultuurilisus kui võimalus

- „Ma usun küll, et ma oleksin teist sorti inimene, kui ma oleksin ainult rootslane, see annab nagu teise perspektiivi mulle, siin Rootsisis. **Saab nagu rohkem aru inimestest, kes tulevad teistest maadest** ja et Sul ei ole ainult see Rootsi vaade, nagu rootslased võivad olla kitsarinnalised. Kuna mina olen mõlemad, siis **mul on võimalus vaadata asju mitmest seisukohast.**“
- “Väga oluline...See annab nagu laiema perspektiivi. Kuna ma olen kakskultuurne, saan ma vaadata asju mitmest perspektiivist. **Mul oleks päris igav elu, kui ma ei oleks eestlane.** Ma ei oleks Eestis saanud olla, ma ei oleks teise ühiskonda pääsenud niimoodi sisse nagu ma võisin olla Eestis”.

KONTAKTIHÜPOTEES:

**Rohkem kontakte toetab positiivsemaid hoiakuid
eestlaste hulgas**

Kontaktihüpotees (Allport)

Teatud tingimustel gruppidevaheline kontakt vähendab eelarvamusi:

- Võrdne staatus gruppide vahel antud situatsioonis
- Ühised eesmärgid
- Gruppide vaheline koostöö
- Võimude ja seaduste toetus

Positiivne kontakt ühe grupiga (sõber teisest etnilisest grupist) suurendab üldist tolerantsust

Igasugune kontakt hea!?

- “Allport’i nimetatud kontakti tingimused pole hädavajalikud, vaid on hõlbustavad, et kontaktist tekiks positiivne tulemus.” (Pettigrew, Tropp, 2006)
- Kontakt „töötab“ suhete parandajana enamusgrupi puhul
- “... et kontaktid vähendaksid eelarvamusi, on oluline vähendada gruppidevahelist ärevust (Islam & Hewstone, 1993; Stephan et al., 2002).
- “...ärevus vahendab kontakti ja eelarvamuse seost kui grupikuuluvus on oluline ja teemana

Kontakt ja avatud hoiak (IM, 2008)

Tabel 3 Seos kokkupuudete tiheduse ja valmisoleku vahel personaalset ruumi teise grupiga jagada

Ankeedi keel	kokkupuudete sagedus	Keskmine*
Eesti	Üldse pole kokkupuudet	2,2
	Vähene kokkupuude	2,4
	Mõningane kokkupuude	2,6
	Sage kokkupuude vähemalt ühes valdkonnas	3,4
	Kokku	2,5
Vene	Üldse pole kokkupuudet	3,6
	Vähene kokkupuude	3,3
	Mõningane kokkupuude	3,6
	Sage kokkupuude vähemalt ühes valdkonnas	4,12
	Kokku	3,6

*avatuse-tõrjuva hoiaku skaala 1- tõrjuv hoiak... 5-avatud hoiak

Kontaktide arv seotud hoiakute ja toetusega mitmekultuurilisusele, kuid ainult eestlaste hulgas (DIMA 2015):

	Eestlased	Venelased	Eesti-venelased
Hoiakud teiste suhtes (vastavalt vene/eesti)	-,10*	,02	,16
Toetus mitmekultuurilisusele	-,14***	-,05	-,00

Negatiivsed seosed toetavad hüpoteesi

Miks kontakt ei tööta?

- Kõrge ärevus gruppidevahelises suhtlemises, ohutunne oma identiteedile, heaolule
- Ärevus so hirm ja ebakindlus, mida inimesed tajuvad gruppidevahelises suhtlemises. Tuleneb murest, et ei teata, kuidas käituda, kuidas neid võidakse tajuda, ja kas ollakse aktsepteeritud
- Ärevus vahendab kontakti ja eelarvamuse seost kui grupikuuluvus on oluline ja teemana üleval

Ärevus

- So hirm ja ebakindlus, mida inimesed tajuvad gruppidevahelises suhtlemises. Tuleneb murest, et ei teata, kuidas käituda, kuidas neid võidakse tajuda, ja kas ollakse aktsepteeritud.

Kokkuvõtteks

- Hoiakud sõltuvad sellest, kuidas ja kellena defineerime ennast ja teisi. Seda saab muuta
- Eestlaste hoiakud Eesti sees on suurem probleem kui teiste gruppide hoiakud
- Immigrantide suhtes hoiakud sarnased
- Sallivus Eestis teoreetiline väärtus
- Negatiivsed hoiakud seotud
  - ebakindluse ja ohutajuga
  - väheste kontaktidega